

Miljø og utvikling — Norges oppfølging av verdenskommisjonens rapport

Av Erik Birkeland

Erik Birkeland er ekspedisjonssjef i Miljøverndepartementet

Foredrag på seminar Norsk Vannforening 30 mai 1989.

Innledning

Miljøverndepartementet gratulerer Norsk vannforening med 25-årsdagen. Norsk vannforening har betydd svært mye for spredning av kunnskap om vann i Norge.

Foreningen samler fagfolk fra forskjellige vannmiljøer og er derfor en unik og levekraftig forening. Blant medlemmene finner vi både hydrologer, ingeniører, kjemikere, jurister og medisinske for å nevne noen.

Miljøverndepartementet verdsetter fullt ut det arbeid Norsk vannforening gjør for å bedre landets vannressurser.

Et hovedbudskap både i Verdenskommisjonens rapport og i Regjeringens oppfølgingsmelding er at miljøhensyn må integreres i den økonomiske politikken og i politikken for de ulike samfunnsområder som energi- og industripolitikk, samferdselspolitikk, landbruks- og fiskeripolitikken.

LITT OM DET INTERNASJONALE ASPEKT

Verdenskommisjonens anbefalinger

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling ble opprettet av FN's generalforsamling i 1983 og la fram sin rapport i april 1987.

Verdenskommisjonen stiller opp bærekraftig utvikling som et mål for verdenssamfunnet og for de enkelte landene. *Det betyr en utvikling som sikrer behovene til dagens befolkning uten å svekke mulighetene for framtidige generasjoner til å få sine behov dekket.*

Truslene mot en slik bærekraftig utvikling er meget alvorlige. Søkelyset rettes særlig mot den dype fattigdommen i mange utviklingsland, og at atmosfærens, havenes og jordmonnets evne til å ta imot avfallsstoffer er begrenset. Naturgrunnlaget er truet av klimaendringer, nedbryting av ozonlaget, luftforurensning, avskoging og ørkenspredning. Disse farene er globale. Ingen land kan skjerme seg mot dem, og ingen kan løse dem alene.

For å snu denne utviklingen påpeker Kommisjonen at det er nødvendig å endre prinsippene for det økonomiske og politiske samkvemmet i verdenssamfunnet, og at den økonomiske veksten må gis et nytt og forsvarlig innhold. Verdenskommisjonen hevder at det er både mulig og nødvendig å endre prinsippene for utvikling slik at den bygger på solidaritet mellom fattige og rike land og mellom vår generasjon og seinere generasjoner.

Industrilandene har et spesielt ansvar for å løse forurensningsproblemene, og

å bidra til å avskaffe fattigdommen i utviklingslandene, går det fram av rapporten. Industrilandene står for store deler av forurensningen. Verdens samlede ressursbruk er svært ujevnt fordelt. Fattigdommen er både en årsak til og en virkning av at naturgrunnlaget blir forringet. En større del av den økonomiske veksten må komme utviklingslandene tilgode, mener Verdenskommisjonen.

Fattigdomsproblemet

Et helt sentralt budskap i kommisjonens rapport er at fattigdomsproblemet og miljøutfordringen henger sammen. Fattigdommen fører til at ressursene overutnyttes. Dette fører til lavere produksjon som i neste omgang forsterker presset på naturgrunnlaget og øker fattigdommen. Avskogning f.eks. fører til jorderosjon og flomskader, og dermed mindre mulighet for jordbruksproduksjon.

Av jordas fem milliarder mennesker lever nesten en milliard i absolutt fattigdom og har en hverdag preget av sult. For mange av utviklingslandene ble 1980-årene preget av stagnasjon og et betydelig fall i bruttonasjonalprodukt pr. innbygger. Fall i råvareprisene, redusert kapitaltilførsel, høye gjeldsrenter, sviktende naturgrunnlag, tildels feilslått økonomisk politikk og rask befolkningsvekst gav i mange av u-landene fall i sysselsettingen og en betydelig nedgang i levestandarden. Samtidig har det internasjonale samarbeidet om økonomisk utvikling stagnert.

En må derfor få til høyere økonomisk vekst i u-landene, som er nødvendig for å kunne dempe befolkningsveksten og løse fattigdomsproblemene i verden. Den årlige vekstraten i u-landene må opp på over 5 prosent mener Verdens-

kommisjonene. En sterkere omfordeling er også påkrevet, mellom landene og innen de enkelte land. Utvikling av et mer variert næringsliv, politiske reformer og sanering av gjeld er andre viktige tiltak. Et sterkere og mer forpliktende internasjonalt samarbeid er nødvendig for å sikre en bærekraftig utvikling i den tredje verden.

Regjeringen vil derfor

- støtte internasjonale gjeldsoperasjoner som kan lette de fattige lands gjeldsbyrde, særlig de fattige land sør for Sahara
- arbeide for at Norge skal øke sin vareimport fra utviklingslandene
- øke den miljørettede bistanden

Internasjonalt samarbeid

Verdenskommisjonens rapport har hatt betydning for det internasjonale samarbeidet. Den har økt bevisstheten og bidratt til at miljø- og utviklingsspørsmål er bragt inn i sentrum av det politiske ordsiftet og de politiske prioriteringene i mange land.

Siden rapporten ble lagt fram i april 1987, har det vært framgang i det internasjonale samarbeidet om miljøspørsmål. Eksempler på dette er Montreal-protokollen om ozonnedbrytende stoffer fra 1987, NOx-protokollen fra 1988 og Basel-konvensjonen om transport av farlig avfall fra 1989. Gjennom Haag-deklarasjonen (mars 1989) vedtok stats- og regjeringssjefer fra 24 land å utvikle nye folkerettslige prinsipper og mer effektive internasjonale beslutningsordninger.

Totalbildet er imidlertid ujevnt, og på flere områder er det internasjonale samarbeidet ennå mangelfullt.

Utfordringene er store. Mange av de alvorligste miljøproblemene er globale,

slik som drivhuseffekten og redusert ozonlag. Andre problemer som sur nedbør og havforurensning går på tvers av landsgrensene i en region av verden. En vesentlig del av våre miljøproblemer skyldes forurensninger fra andre land.

Det betyr at vi har en klar interesse av å utvikle internasjonalt miljøvernssamarbeid videre. Regjeringen mener at Norge fortsatt skal være en pådriver i arbeidet. Vår nasjonale innsats vil i global sammenheng først og fremst ha mening når den bidrar til å påskynde en bred prosess der flere land kommer med. Derfor bør Norge være et foregangsland i arbeidet for å sikre en bærekraftig utvikling.

Regjeringen legger stor vekt på det internasjonale samarbeidet. Regjeringen vil:

- arbeide for at det blir opprettet et internasjonalt klimafond knyttet til FN. Dersom det blir oppslutning om denne tanken blant andre industriland, er Regjeringen innstilt på å avsette 0,1 prosent av bruttonasjonalinntekt (ca. 600 mill. kr) til dette formål.
- arbeide for at det etableres en internasjonal domstolsordning som kan avgjøre tvister og erstatningsspørsmål i tilknytning til grenseoverskridende forurensning og brudd på internasjonale miljøvernavtaler (Haag).
- sette av egne midler over Statsbudsjettet for å styrke det bilaterale og regionale miljøvernssamarbeidet med andre land.
- arbeide for at det oppnås en klimaavtale og også bidra til å skjerpe de allerede inngåtte internasjonale avtalene.

HOVEDUTFORDRINGER – OPPFØLGING I NORGE Klima

Verdenskommisjonen peker på drivhuseffekten som en av de største globale miljøutfordringer. Halvparten av drivhuseffekten skyldes i dag karbondioksid (CO₂), 25 prosent skyldes klorfluorkarboner (KFK) og resten gjelder utslipp av andre drivhusgasser.

Siden industrialiseringen i Europa for alvor kom i gang rundt år 1800, er karbondioksid-innholdet (CO₂) i atmosfæren steget med 25 prosent. 70 prosent av CO₂-økningen stammer fra den nordlige halvkule og skyldes økende bruk av fossile brensler (olje, gass og kull) i transportsektoren, til oppvarming og industriproduksjon. 30 prosent av CO₂-økningen skyldes avskogning og tap av grønne områder ved forørkning og nedbygging. Det finnes ingen anvendbar renseteknologi for CO₂.

KFK-utslippene til atmosfæren stammer fra industrivirksomhet og produkter. Drivhusgassen halon brukes nesten utelukkende i brannslukningsapparater og anlegg.

Klimaendringer kan føre til at noen områder i verden blir tørrere og andre fuktigere. Dette kan blant annet få store konsekvenser både for ørkenspredning og for matproduksjonen i verden.

Klimaspørsmålet kan bli 90-årenes store internasjonale miljøpolitiske spørsmål. Ingen land har til nå fastlagt mål for ensidige reduksjoner av andre klimagasser enn de som er regulert i Montreal-protokollen, dvs. KFK. Bare et globalt forpliktende samarbeid, som også omfatter de store landene i verden, vil kunne opprettholde balansen i atmosfæren.

På sikt må industrilandene redusere

de samlede CO₂-utslippene betydelig. Norges andel av CO₂-utslippene tilsvarer 0,2 prosent av verdens samlede CO₂-utslipp. Norske ensidige tiltak vil m.a.o. ha liten betydning for det samlede utslipp. I 1980 var utslippene av CO₂ 35 mill. tonn, 30 mill. tonn skyldes forbrenning av fossile brensler, det resterende skyldes industriprosesser. CO₂-utslippene er omtrent fordoblet fra 1960. Svingningene i utslippene henger i hovedsak sammen med de kraftige økningene i oljeprisene i 1973-74 og 1974-80.

Når Norge nå er første land i verden der Regjeringen fastsetter mål for CO₂-utslippene, er det først og fremst for å være en pådriver i arbeidet med en internasjonal klimaavtale. Regjeringen tar også initiativ til etablering av et internasjonalt klimafond.

Regjeringen vil derfor:

- avsette et beløp som tilsvarer 0,1 prosent av bruttonasjonalinntekt til et klimafond dersom det blir oppslutning blant industrialiserte land om dette.
- arbeide for å få til internasjonale avtaler
- redusere veksten i CO₂-utslippene slik at de stabiliseres i løpet av 1990-årene og senest i år 2000. Regjeringen regner deretter med at utslippene vil kunne reduseres. Sammen med de reduksjonene i KFK- og NOx-utslipp som gjennomføres, vil Norge dermed kunne oppnå en nedgang i de samlede utslipp av gasser som påvirker klimaet, rundt århundreskiftet.
- arbeide for en gradvis utflating av det samlede energiforbruket fram mot århundreskiftet. Det skal skje en overgang fra de mest forurensende energikilder til de mindre forurensende.

- legge opp til en pris- og avgiftspolitik som sørger for at miljøkostnadene blir reflektert i energiprisene.
- gjennomføre en omfattende utredning om klimaspørsmålet.

Tiltakene skal i hovedsak skje ved å redusere veksten i forbruket av fossile brensler innen samferdselssektor, oppvarming og industrivirksomhet, og i større grad satse på enøk og alternative energikilder. En rekke tiltak som skal gjennomføres for å redusere NOx-utslippene, vil også medføre reduksjoner i CO₂-utslippene.

Regjeringen har nettopp lagt fram en egen stortingsmelding om enøk og alternative energikilder. Av tiltakene kan jeg nevne:

- forbedre kraftmarkedet
- enøk i statens egne bygg, statlige tilskuddsordninger innen industri, tjenesteytende bygg og hushold
- lokale varmforsyningsplaner
- kommunalt avfall til energiformål
- satse på nye fornybare energikilder

Samferdselstiltakene vil jeg komme tilbake til.

Vern av ozonlaget

Et annet viktig område der Regjeringen kombinerer internasjonalt samarbeid med forpliktende nasjonal innsats, er tiltak for å unngå skader på ozonlaget.

Ozonlaget i den øvre atmosfæren beskytter livet på jorda mot skadelige stråler fra sola. Uttynning av ozonlaget kan gi skader på helse, livet i havets overflatsjikt og på planteveksten på land. De økte utslippene av klorfluorkarbone (KFK) og haloner er den alvor-

ligste trusselen mot ozonlaget, og de er samtidig kraftige klimagasser. Disse stoffene blir brukt i industrivirksomhet og i produkter som kjøleanlegg, rensing og i spraybokser i de land der dette ikke er forbudt.

Nær 40 land som representerer over 80 prosent av verdensforbruket av ozonødeleggende stoffer, har nå forpliktet seg til å følge Montreal-protokollens plan om å halvere KFK-utslippene de nærmeste årene. Allerede da Norge undertegnet denne protokollen i 1987, gjorde Regjeringen det klart at avtalen ikke gikk langt nok, selv om den var et viktig og nødvendig første skritt.

På det første møtet mellom partene i protokollen i Helsingfors for noen uker siden, var det bred støtte til målet om full utfasing av KFK-bruken innen år 2000. EF har vedtatt full utfasing i bruk og produksjon av KFK omkring århundreskiftet. Canada har gjort det samme, og USA vil arbeide for dette målet innenfor rammen av protokollen. Vi håper at en revidert protokoll kan underskrives på det andre møtet mellom partene i 1990.

Fra norsk side blir det også lagt stor vekt på å få flere sentrale utviklingsland til å slutte seg til protokollen. Derfor har vi bl.a. tatt til orde for å styrke avtalens bestemmelser om teknologioverføringer og oppbygging av kompetanse i disse landene.

Det norske forbruket av KFK utgjør ca. 0,2 prosent av verdensforbruket og tilsvarer omtrent verdensgjennomsnittet målt pr. innbygger. 1300 tonn brukes i norsk industri, mens 1000 tonn ble brukt til framstilling av importprodukter. Bruken av KFK som drivgass i spraybokser ble forbudt i Norge i 1981 og reduserte forbruket med 1000 tonn, tilsvarende en

halvering på det tidspunktet. Forbruket av haloner, som brukes i brannslukningsapparater, tilsvarer ca. 1400 tonn KFK.

I og med at Norge ønsker å gå lenger enn sin internasjonale forpliktelse gjennom Montreal-protokollen, har Regjeringen satt seg følgende mål:

- 50 prosent reduksjon i utslippene av KFK i løpet av 1991
- minst 90 prosent reduksjon av utslippene innen 1995
- forbud mot bruk av ozonødeleggende stoffer i nye produkter fra 1995
- stoppe forbruket av haloner så raskt som mulig og senest rundt midten av 90-årene
- være pådriver og delta aktivt i reforhandlingen om Montreal-protokollen med sikte på at produksjon og forbruk av ozonødeleggende stoffer kan opphøre innen år 2000.

Tiltakene for å redusere utslippene av KFK og haloner vil i hovedsak bli rettet mot myk skumplast i møbler, kjemisk rensing, isolasjonsmaterialer, kjøleanlegg, emballasje, varmepumper og brannslukningsutstyr. Forskriftene for reduksjon av KFK vil tre i kraft fra i høst, men pga. godt samarbeid med industrien regner vi med at forbruket da alt er redusert med 20–25 prosent i forhold til 1986-nivå.

Dersom utviklingen av ny teknologi og erstatningsstoffer gjør det mulig, er Regjeringen også innstilt på å forsere de norske tiltakene ytterligere.

Sur nedbør

Problemene med sur nedbør har sått sentralt i norsk miljøpolitikk og i samarbeidet med andre land. I Sør-Norge har sur nedbør forårsaket omfattende ska-

der på innsjøer og vassdrag. Elver og vann i østlige deler av Finnmark står i fare for å bli skadet. Det er også tegn til skader på skogen spesielt på Sørlandet og i Nord-Trøndelag. I byer og tettsteder fører utslipp av svoveldioksid (SO₂) og nitrogenoksid (NO_x) til skader på helse og bygninger.

Ca. 90 prosent av den sure nedbøren i Norge skyldes utslipp fra andre land. Anslagsvis 80–90 prosent av forsuringsskadene i Sør-Norge skyldes SO₂-utslipp, mens NO_x-utslipp er opphav til resten. Utslippene av SO₂ og NO_x skjer ved forbrenning av olje, gass og kull. I motsetning til CO₂ finnes det renseteknologi for SO₂ og NO_x.

Norge har underskrevet internasjonale avtaler både når det gjelder SO₂ og NO_x.

SO₂-avtalen

Innenfor ECE-konvensjonen har Norge forpliktet seg til å redusere SO₂-utslippene med minst 30 prosent innen 1993, med 1980 som basisår.

Norge har allerede innfridd sine internasjonale forpliktelser. SO₂-utslippene er redusert med 40–50 prosent i forhold til utslippene i 1980. Det er i hovedsak tiltak innenfor industrien som har ført til disse forbedringene. Norge vil gå lenger enn sine forpliktelser.

Regjeringens mål er å redusere SO₂-utslippene med 50 prosent innen 1993 med 1980 som basisår.

Reduksjonene skal skje ved krav om 0,2 prosent svovel i mellomdestillat, krav om lavsvovlet tungolje i hele landet og ved strengere rensekraV til industrien i forsursingsområdene.

NO_x-avtalen

NO_x-utslippene har i perioden 1975–86

økt med 3,9 prosent pr. år. 85 prosent av NO_x-utslippene i Norge stammer fra biltrafikk, innenriks sjøtransport og fiskeflåten.

Innenfor ECE-konvensjonen har Norge forpliktet seg til å stabilisere utslippene av NO_x innen utgangen av 1994 med 1987-nivå som utgangspunkt. I tillegg har Norge sammen med 12 vest-europeiske land, undertegnet en erklæring om reduksjon av de samlede NO_x-utslippene med 30 prosent innen 1988, med fritt valg av basisår mellom 1980 og 1986.

For å redusere utslippene har Norge bl.a. innført rensekraV på alle nye bensindrevne personbiler fra og med 1989-modeller. Utslippene fra disse kjøretøyene forventes å bli redusert med vel 50 prosent innen 1998 i forhold til 1986-nivået.

Men for at NO_x-utslippene skal reduseres med 30 prosent innen 1998 i forhold til utslippsnivået i 1986, må flere virkemidler tas i bruk.

- Tiltakene vil i hovedsak bli satt inn mot samferdsel- og energisektoren. Tiltak her som går utover rene rensekraV, vil også gi reduksjoner i CO₂-utslippene.
- Miljøverndepartementet og Samferdselsdepartementet vil derfor nedsette en arbeidsgruppe for å utrede hvordan Forurensningsloven skal anvendes på samferdselssektoren.
  - Kollektivtraffikken vil bli styrket og prioritert gjennom økte rammebevilgninger til drift, og ved å bruke større andel av samferdselsmidlene til investeringer i kollektivtrafikk.
  - Åpne adgang til øke bompengesatsene i større byområder i rushtiden.
  - Bruk av lov og retningslinjer for å redusere behovet for bilbruk og parkeringsplasser i byområdene.

- Styrke jernbanens rolle i persontrafikken omkring de store byområdene.
- Utarbeide samlede transportplaner for de 10 største byområdene i Norge.
- Innføre strenge avgasskrav for den resterende del av bilparken (nye biler) i perioden 1990–93.
- Fastsette avgasskrav til fartøy, innenriks sjøfart og i fiskeflåten så snart dette er teknisk og økonomisk mulig, og senest innen 1995.
- Strengere renskrav til oljefyrte kjeler over 30 MW.

Nordsjøavtalen

Også for Nordsjøområdet er det behov for samarbeid mellom flere land.

Nordsjøen tilføres avfallsstoffer fra et område med omtrent 700 millioner mennesker, og med en intensiv industri og landbruksvirksomhet.

Utslippene av næringssalter til Nordsjøen er doblet de siste 30 årene, og særlig de sørlige deler av havområdet er nå alvorlig truet. I en del kystområder langs Nordsjøen er innholdet av miljøgifter urovekkende høyt. Forurensninger gir oppblomstring av alger, ofte giftige, giftinnhold i fisk og skalldyr, fiskerisikdommer og truer produksjons-evnen.

Nederland, Vest-Tyskland og Storbritannia står for de største tilførslene av næringssalter til Nordsjøen. Norges andel er beregnet til ca. 3 prosent.

Forpliktelsene i Nordsjø-deklarasjonen fra 1987 innebærer at Norge og de øvrige Nordsjø-landene innen 1995 skal halvere utslippene av miljøgifter, i forhold til 1985. I samme tidsrom skal utslippene av næringssalter til utsatte deler av Nordsjøen reduseres med 50 prosent.

Arbeidet med å gjennomføre de norske tiltakene i henhold til vedtakene på den siste Nordsjøkonferansen har nå kommet godt i gang. Det er lagt opp til en planmessig og systematisk innsats i industrien, i landbruket og i kommunene. Dermed oppnår vi også at innsatsen konsentreres om de tiltakene som gir størst miljøgevinst pr. krone.

Det ser nå ut til at vi skal klare å redusere miljøgiftbelastningen med 50 prosent i god tid før 1995, og at vi i 1995 kan ha oppnådd bortimot 70 prosent reduksjon.

Miljøgifter – industri

En stor del av reduksjonene av miljøgiftutslippene skal skje i *industrien*. Her ble det satt i gang et eget program i 1987 for å gjennomføre såkalte 2. generasjons-tiltak i større industribedrifter. I 1988 ble det gitt pålegg om tiltak som tilsvarer investeringer på ca. 1 milliard kroner. SFT's arbeid med de nye konsesjonene skal sluttføres i løpet av dette året, og det ser nå ut til at de samlede investeringene i industrien vil komme opp i anslagsvis 3–4 milliarder kroner. En stor del av dette vil gå med til å redusere utslippene av miljøgifter.

I den forbindelse vil jeg understreke at skjerpede utslippskrav også kan være et godt utgangspunkt for utvikling av en renere og mer energieffektiv prosesseteknologi og av miljøvennlige produkter. På denne måten kan industrien kombinere løsningen av våre egne miljøproblemer med utviklingen av produkter som kan vinne nye og interessante markeder for norsk næringsliv.

I løpet av året blir det også gitt pålegg om opprydding og nærmere undersøkelser i de 10 viktigste gruveområdene i Norge. Allerede i sommer skal de første

tiltakene gjennomføres på Kjøli gruver. Aksjonen vil føre til at vi blir blant de ledende nasjoner når det gjelder tiltak mot gruveforurensninger.

Miljøgifter, nærings-salter, landbruk

Også *landbruket* må redusere bruken av miljøgifter og nærings-salter. I 1988 ble det derfor innført en egen miljøavgift på plantevernmidler. Avgiften ble økt i 1989 og utgjør nå 8 prosent av omsetningsverdien.

Grove anslag viser at landbruket bidrar med omlag 1.500 tonn fosfor og 30.000 tonn nitrogen pr. år til våre nære havområder. Landbruket har dermed de største utslippene av nærings-salter sammen med de kommunale kloakkutslippene.

I september i fjor ble det satt i verk nye regler for tekniske miljøtiltak i landbruket. Avsetningene over jordbruksavtalen for å tilgodese ordningen er økt fra 12 til 60 millioner kroner i løpet av de fire siste årene. I tillegg er det avsatt ca. 70 millioner kroner til miljøformål over Statens Landbruksbank i 1989.

1. mars ble det innført ny *forskrift om husdyrgjødsel*. Forskriften vil kreve større eller mindre omlegginger på omlag 14–15.000 bruk. 3. april ble det dessuten innført *forskrifter om bakkeplanering* for å hindre erosjon i planerte områder. Det vil også bli foretatt mindre endringer i silopressaftforskriftene i løpet av året, og det vil bli forbud mot utslipp av silopressaft til sjø.

I tillegg til denne typen reguleringer, bruker vi nå en rekke økonomiske virkemidler for å redusere forurensningene fra landbruket:

I 1987 ble tilskuddene til bakkeplanering fjernet. Også tilskuddsordningene

til kunstgjødsel og til frakt av silovæske er opphevet.

1. april i fjor ble det innført *miljøavgift* på handelsgjødsel. Avgiften er trappet opp i år, og vi regner med at disse avgiftsmidlene vil komme opp i ca. 65 millioner kroner. Dermed vil miljøavgiften utgjøre ca. 6 % av de samlede gjødselkostnadene.

De budsjettmessige bevilgningene til miljøtiltak i landbruket har økt betydelig. I år er det bevilget ca. 260 millioner kroner over Landbruksdepartementets budsjett til miljøtiltak. Det er en økning på omlag 100 millioner kroner i forhold til 1988.

Nærings-salter, kommunalt

Ved siden av landbruket, er det *de kommunale kloakkutslippene* som bidrar mest til norske utslipp av nærings-salter i Nordsjøen. De nærmeste 5–6 årene vil det bli bygd ca. 100 nye renseanlegg langs kyststrekningen fra Svenskegrensa til Jæren. Dette vil kreve et merkbart temposkifte også i kommunes innsats, og mange av oss må være med å betale regningen gjennom økte kloakkavgifter i årene framover.

Vi behøver heller ikke å vente lenge på resultatene av denne innsatsen. Pr. i dag er det knyttet ca. 75 000 flere personer til høygradige kommunale renseanlegg enn det som var tilfelle i 1986. Dette tallet vil øke fort i de nærmeste årene. Allerede i løpet av dette året blir ytterligere 85 000 personer knyttet til de nye renseanleggene for Sarpsborg og Fredrikstadområdet. I tillegg vil det bli tilknyttet utslipp fra industri som tilsvare ca. 30 000 personer. Deretter kommer renseanleggene i Drammen, Skien-Porsgrunn, Stavangerområdet og andre byer og tettsteder på rekke og rad.

En del av nærings saltene kommer også fra bruken av fosfatholdige tøyvaskemidler. Fra 1. april i fjor ble det innført forbud mot omsetning av fosfatholdige tøyvaskemidler i Mjøsas nedbørsfelt. Forbudet vil bli gjort landsomfattende i løpet av dette året. Produsentene er selv forberedt på å produsere fosfatfrie tøyvaskemidler innen utgangen av året.

Tiltak Nordsjøen

Tiltakene Regjeringen vil sette i verk for å redde Nordsjøen er:

- Redusere utslippene av de farligste og mest brukte miljøgiftene med 60–90 prosent gjennom nye og strengere utslippskrav. Samlet vil utslippene av miljøgifter til hav reduseres med ca. 70 prosent.
- I løpet av 1990 vil Regjeringen legge fram et program for opprydding etter nedlagte og konkursrammede bedrifter, opprydding av forurensninger fra nedlagte gruver, behandling av forurenset jordsmønn, opprydding av forurensninger i fjordene. Programmet skal inneholde en framdriftsplan for gjennomføring.
- Bygging av ca. 100 renseanlegg for kloakkutslipp langs kysten fra svenskegrensa til nord-Jæren.
- Forsert utbygging og utbedring av ledningsnett.
- Oppfølging av tiltak innen landbruket ved innføring av gjødselplanlegging og omfattende endringer i driftsformene.
- Forbud mot omsetning av fosfatholdige tøyvaskemidler i løpet av 1989.
- Stimulere til omlegging til andre typer produkter og utvikling av en mer miljøvennlig prosesssteknologi.

Spesialavfall

Årlig oppstår det ca. 200 000 tonn spesialavfall i Norge. Mer enn 50 000 tonn blir ikke levert til godkjente anlegg. Spesialavfall på avveger kan føre til alvorlige skader på naturen, og være direkte giftige for oss mennesker.

Regjeringen har nettopp lagt fram en proposisjon om det videre arbeidet med et sentralt behandlingsanlegg i Rana og et samlet system for mottak og innsamling av spesialavfall. Målet vårt er at behandlingsanlegget skal komme i drift i 1992 – og at vi i løpet av 10 år skal få forurensningene fra spesialavfall ned på et nivå som ikke skader helse og miljø.

Viktige og nye deler av dette systemet er allerede i full gang:

- A/S Norsk spesialavfallsselskap (NORSAS) ble opprettet i fjor høst. Selskapet skal administrere innsamling, mottak og mellomlagring av spesialavfall, og det er nå i full drift.
- Vi har nå etablert vel 60 mottaksplasser for spesialavfall, og ca. 30 er under etablering. I Nord-Trøndelag og Nordland er det etablert mottaksmuligheter i alle kommuner og større tettsteder ved hjelp av et system av mottaksplasser, mindre miljøstasjoner og miljøbil. Tilsvarende opplegg vil bli etablert i Troms og Finnmark. Alt i alt regner vi med at hele landet skal være dekket med tilfredsstillende mottaksplasser innen 1991.
- I løpet av de siste 2 årene er det opprettet batteri-innsamling i over halvparten av landets kommuner. Mesteparten av spilloljen som produseres på land, samles nå inn og blir forsvarlig behandlet, og i 1988 ble det satt i gang forsøksordninger med innsamling av plantevernmidler fra landbruket.

Regjeringen legger opp til følgende tiltak:

- Innen utgangen av 1989 er det satt som mål at det skal være etablert 100 godkjente mottaksplasser for spesialavfall. Målet er å dekke hele landet ved å etablere 200 mottaksplasser innen 1991.
- I 1990 skal det legges fram en plan for økt gjenvinning, reduserte avfallsmengder og redusert innhold av miljøfarlige stoffer i avfallet.
- Regjeringen går inn for at det skal etableres et sentralt behandlingsanlegg for spesialavfall i Rana. Regjeringen vil arbeide for at spørsmålene knyttet til finansiering og eierstruktur kan avklares så snart som mulig for at målet om driftsstart i 1992 kan oppfylles.
- Registrering, kontroll og lagring av kjemikalier skal forbedres.
- Statens forurensningstilsyn skal i 1989 gjennomføre en omfattende kontrollaksjon ved ca. 150 nedlagte kjemiske bedrifter og hos skraphandlervirksomheter.
- 50-100 bedrifter og kommuner skal i løpet av de nærmeste årene iverksette kjemikalieberedskap.

Naturgrunnet

Det er i dag et økende press på naturgrunnet. Dette presset kommer fra to hold:

- befolkningsvekst og teknisk/økonomisk virksomhet fører til stadig voksende arealbehov og miljøbelastninger
- presset på de gjenværende områder øker når tilgangen blir mindre.

I løpet av de siste 30 årene har 40 prosent av verdens regnskog gått tapt. Fortsetter denne utviklingen vil i alt 80 prosent av regnskogen være utryddet i løpet av de neste 30 åra. De tropiske regnskogene antas å inneholde mer enn 50 prosent av det samlede genetiske materialet på jorden.

Intensivt jordbruk, avskogning og sterkt beitepress er årsak til at verdens ørkenområder øker hvert år tilsvarende en femtedel av Norges areal. Økende forurensninger og overfiske truer den biologiske produksjonen i verdenshavene.

Miljø- og ressursproblemene i Norskehavet og langs kysten av Nord-Norge er stort sett av en annen karakter enn i Nordsjøen. Her finner vi økosystemer som er brakt ut av balanse først og fremst på grunn av overbeskatning. Også tareskogen er ødelagt over lange kyststrekninger, noe som rammer yngleområdene for flere viktige fiskebestander. Regjeringen har skjerpert kvotereguleringene i fisket og iverksatt et kystøkologiprojekt for å overvåke virkningen av ulike tiltak for å rette på den ubalansen som nå truer Nord-Norges kystnæring nummer en.

I Norge er presset på de flate og sentralt beliggende jordbruks-, myr- og våtmarksområdene særlig stort. Flere rovdyr- og rovfuglarter er direkte truet av utryddelse, og flere sjøfuglarter har vist en dramatisk tilbakegang. Overbeskatning i fiskeriene har ført til sammenbrudd i bestandene av lodde og sild.

For å møte dette presset har Norge ved utgangen av 1988 vernet i alt 1255 naturområder, eller tilsvarende 4,5 prosent av Norges landareal. De fleste truede fugle- og dyrearter har i en årrekke vært totalfredet. Tilsvarende er det satt i

verk tiltak for å bygge opp bestandene av sild og lodde. Fra og med 1989 ble det innført totalforbud mot drivgarnsfiske etter laks. Fra 1986 til 1989 er bevilgningene til kalking av vann og vassdrag tredoblet.

En sentral miljøvernoppgave blir å medvirke til at arealdisponering og virksomhet i samfunnet skjer i slike former at varige skader på genetiske ressurser og økosystemer unngås eller begrenses. Videre må vi sørge for at tilnærmet urørt natur, med tilhørende plante- og dyreliv, sikres for ettertiden i et representativt utvalg. Regjeringen går bl.a. inn for følgende tiltak:

- Regjeringen vil legge fram forslag om nye nasjonalparker, vern av barskog og verneplan IV for vern av vassdrag mot kraftutbygging.
- Norge vil gå inn for totalfredning av truede sjøpattedyr.
- Det skal utvikles flerbestandsmodeller for saltvannsfiskeriene med sikte på å bevare havets økologiske balanse og å sikre et mer stabilt langtidsutbytte av ressursene.
- Utvidelse av genbanken for truede laksestammer og etablering av oppdrettsfrie soner for laksefiske langs kysten.
- Utvikle nye driftsformer for å redusere miljøbelastningene ved akvakultur-anlegg.
- Regjeringen vil ved årsskiftet legge fram en egen stortingsmelding om bioteknologi i Norge.

LITT OM VIRKEMIDLER

Økonomiske virkemidler

Tidligere har reguleringer vært det dominerende virkemidlet for å nå miljømålene. Det har vist seg at det kan

være hensiktsmessig å supplere med økonomiske virkemidler for å:

- sikre at kostnadene ved forurensninger bæres av forurenseren
- bidra til at en akseptabel miljøstandard oppnås med lavest mulig kostnad
- stimulere til utvikling og bruk av miljøvennlige produkter og teknologi
- skape priser som gir grunnlag for en mer samfunnsøkonomisk riktig anvendelse av ressursene
- finansiere nærmere bestemte miljøtiltak.

Regjeringen legger derfor opp til en pris- og avgiftspolitik som sørger for at miljøkostnadene blir reflektert i energiprisene. Dette gjelder særlig prisene på fossile brenslere.

Engangsvogiften på personbil legges ytterligere om til vektbasert avgift for å stimulere til en mer miljøvennlig bilpark.

Bruken av forurensningsgebyr og andre straffereaksjoner for overtredelse av konsesjoner vil bli skjerpet.

En rekke økonomiske virkemidler vil bli vurdert i tiden framover, og Regjeringen vil legge fram en samlet oversikt og plan for hvordan miljøavgifter skal innpasses i det samlede miljøvernarbeidet.

Også på den juridiske siden er innsatsen styrket. Denne siden er blitt tilført betydelige ressurser, bl.a. en statsadvokatstilling øremerket for miljø. Tidligere ble slike saker ofte henlagt fordi politiet manglet ekspertise og andre ressurser. For å styrke politiets kompetanse er det nå satt i gang undervisning om miljøkriminalitet på politiskolen. Som første politikammer har Porsgrunn nå fått tilført to spesialister på miljøkriminalitet for å styrke innsatsen lokalt.

Målstyring, overvåking og etterprøving. Miljødata.

For å kunne følge opp en slik sektorovergripende politikk må det legges større vekt på å styre gjennom fastlegging av mål og krav om resultater. Regjeringen vil fastlegge miljømål innen de enkelte sektorer, og Miljøverndepartementet vil koordinere dette arbeidet. Kartlegging av naturens tålegrense og utvikling av andre miljøindikatorer vil her stå sentralt. Overvåkingen må styrkes. Gjennomføringen skal skje gjennom ansvarlig sektormyndighet. Etterprøvingen skal også gjøres av utførende enhet, med rapportering til Miljøverndepartementet. Dette arbeidet vil kreve mye utviklingsarbeid, men bør startes opp bl.a. i forbindelse med budsjettarbeidet.

Regjeringen vil:

- Evaluere det statlige overvåkingsprogrammet for forurensninger i løpet av 1989 og 1990 for å finne fram til ytterligere forbedringstiltak innenfor den virksomheten som drives i dag.
- Bygge opp en sterkere overvåking av forurensnings- og miljøutviklingen i våre havområder.
- Utvikle teknologi for miljøovervåking
- Bedre samordningen av miljø- og naturressursovervåkingen i årene framover.
- Videreutvikle Statens Kartverk som et nasjonalt kompetansesenter for miljødatasamordning.
- Videreføre arbeidet med miljøregnskap og -budsjett.
- Bidra aktivt til det internasjonale overvåkingssystemet.